

Het televisiekanaal

Inleiding '84 biografen schrijven Biografie van de vaarweg Lemmer-Delfzijl', uitgeverij Noordboek, 2006

"Hoeveel cameraploegen komen er?"

Aan de telefoon een redactielid van het televisieprogramma NOVA.

"Vier," antwoordt Vanessa van Dam terwijl we in de auto op weg zijn naar Blauwverlaat. "Het NOS Journaal, TV Noord, Omrop Fryslân en Oog TV." Naast haar op de achterbank kopt Trouw: 'Vaarweg Lemmer-Delfzijl krijgt in één dag een biografie'.

"Oh, dan weten we genoeg," zegt het NOVA-redactielid en hangt op.

Vanessa heeft nauwelijks geslapen. Om 23.50 stond zij Lucella Carrasso te woord in *Het oog op morgen* op Radio 1 en om 06.40 wordt zij op Radio 2 geïnterviewd door Hans Smit voor *Vara Ontbijtradio*. Als we in Blauwverlaat aankomen, word ik meteen besprongen door de reportageploeg van Radio en TV Noord. De cameraman van TV Fryslân wacht netjes op zijn beurt. Alsof ik mediatraining heb gehad, licht ik geroutineerd ons plan toe: "Aan de oevers van de vaarweg Lemmer-Delfzijl die als een levensader door Groningen en Fryslân stroomt, schrijven vandaag vrijdag 1 september 2006 84 biografen de *Biografie van de vaarweg Lemmer-Delfzijl*. Als landschapsschilders van het woord bemannen 84 auteurs een dag lang 84 observatieposten langs de hele vaarwegroute."

Vanessa wijst de verdwaalde correspondentente van *NRC handelsblad* per telefoon de weg. Fotografen en journalisten van de *Leeuwarder Courant* en het *Friesch Dagblad* melden zich niet lang daarna. Tussendoor luisteren we naar de verslagen van een verslaggeefster van Radio Fryslân die elk uur een auteur op locatie interviewt.

De correspondentente van *Trouw* verontschuldigde zich de dag ervoor dat zij niet aanwezig kon zijn op de persconferentie. Het woord doet me opnieuw glimlachen als ik om me heen kijk in Café Blauwverlaat, dat in niets lijkt op Nieuwspoord. We konden het café bijna niet vinden. Het bordje dat de richting aangaf, stond voor ons aan de verkeerde kant van de weg.

'Een droom van een idee,' zoals K. Schippers het in *Het oog op morgen* noemt, is van een eenvoudige gedachte geëscaleerd tot een *mediahype*. Met de zin 'Het lijkt een akelig lang recht kanaal waar weinig spannends te beleven valt' werd auteur Frank Antonie een week eerder ingeleid in het NCRV programma *Cappuccino* op Radio 2. Inderdaad, de vaarweg is een antiheld. Waar heeft hij al deze aandacht aan verdiend? Niet alleen wij, maar ook de auteurs worden belaagd door de pers op plekken waar ogenschijnlijk niets gebeurt. "Wordt hen het zicht niet te veel ontnomen?" vragen wij ons met schrik af. Vandaag is de vaarweg een televisiekanaal. Voor sommigen een bevroren testbeeld. Anderen hebben helemaal geen ontvangst, maar zien het sneeuwen.

Ooit had het van Starckenborghkanaal slechts één aanbieder. Zijn naam: Gerrit Krol. 'Het was een scherp kanaal, vond ik, prachtig uitgesneden op de kaart. (...) Ik deed veel met dat kanaal. Ik fietste er heen, verkende het, ik lag aan de waterkant te kijken naar de doodenkele tanker die voorbijvoer; soms zwom ik erin. Meestal overdag, maar ook wel 's avonds en in het donker. Meestal in zwembroek, maar ook zonder. (...) Ik bezat het Nieuwe Kanaal, als dichter/zwemmer/ingenieur. (...) Niemand schilderde het Nieuwe Kanaal. Alleen ik. Met een liniaal.'

'Hij had hier natuurlijk moeten zitten en niet ik,' noteert historisch onderzoeker Beno Hofman, een van de 84 auteurs die op 1 september 2006 een dag doorbrengt aan de oevers van de vaarweg. Gerrit Krol kon er om gezondheidsredenen niet bij zijn. Toch is hij er. Een brug over het kanaal is naar hem vernoemd. Dat doet

geen auteur hem na. Zijn uitspraken spoken door mijn hoofd als de bijdragen van de auteurs na 1 september binnenstromen in mijn *mailbox*. Langzaam krijgt de vaarweg Lemmer-Delfzijl vorm in woorden. Locaties worden hoofdstukken, 1 september 2006 wordt gereconstrueerd. Gerrit Krol schilderde het Nieuwe Kanaal met een liniaal. Ik knip en plak de vaarweg in elkaar in *Microsoft Word*.

In groot contrast met de kleine *mediahype* die wij hebben veroorzaakt, slijten sommige auteurs hun dag in volstrekte eenzaamheid. 'Tachtig schrijvers worstelen met een vaarweg' kopt de *Leeuwarder Courant* op 2 september op de voorpagina. 'Ik wil naar huis,' noteert Arie Storm al om 11.40. 'Niet vaak zat ik zo lang op zo'n dodelijk saaie plek. Hier langs het Van Starckenborghkanaal is echt niets te beleven,' schrijft Fons van Wanroij. 'Dit is een plaats van passage ... gebeurtenissen vinden elders plaats; bij de sluizen, in de woonkamers, ongetwijfeld in de praktijkruimte van de psychologen even verderop, wie weet op de velden ... niet hier, niet op en langs het water ... hier passeert men ... van oost naar west ... van west naar oost ... van Friesland naar Groningen ... van Delfzijl naar Lemmer,' schrijft Piet Vollaard. En Willem Tjerkstra: 'Ik droom van een gebeurtenis die de biografie van het kanaal tot een thriller kan maken.' Hans Aarsman moppert: 'Een stoplicht zou me al gelukkig maken. Niet deze stilte.' Voor Maroliin Februari is een poging tot toiletbezoek de belevenis van de dag. Op 9 september 2006 schrijft zij in Het betoog in *de Volkskrant*: 'Ik stapte in de auto, reed naar het opgegeven adres, draaide het erf op, stapte uit en liep naar de voordeur. Terwijl ik het huis naderde, kon ik tussen de vensterbankplanten door een man in de kamer zien staan. Ik belde aan, maar hij deed niet open en vanuit mijn ooghoek zag ik dat hij bevroren was in zijn beweging; zolang hij niets deed, dacht hij, leek het net alsof hij er niet was. In mijn verwarring belde ik nog een keer aan - mijn komst was toch aangekondigd? - maar de man hield zijn adem in en verroerde zich niet.'

Net voordat je denkt dat Gerrit Krol misschien toch nog steeds de enige aanbidder van het kanaal is, gebeurt er ineens van alles aan de waterkant. Sietse van der Hoek: 'Deze plek aan het Van Starckenborghkanaal was voor de persoon die ik was wel degelijk een plek van iets. Een opening naar de grote wereld, een blik in de ruimte en misschien wel de reden dat ik (...) mij tegenwoordig een kustmens noem.' In teksten met titels als 'Niks te beleven' en 'Hier gebeurt nooit wat' blijkt de brugwachter een gefusilleerde NSB-er te zijn en wordt een telecommunicatiemast langs de vaarweg zeven gevallen van kanker verweten. Een verdronken dorp waar het spookte, moest wijken voor een haventje. Karel F. Gildemacher: 'Hun dorp was verdronken als Sodom en Gomorra, hun lijken waren weggebaggerd, als slijk.' 'De vaarweg heeft mij nodig, om op te halen wat zij bijna had aangericht - grootvaders dood - en wat zij helemaal veroorzaakt heeft - mijn doodsangst voor het water.' schrijft Atte Jongstra. Bij Swanhilde de Jong wordt het zowaar toch nog een thriller: 'Terwijl ik me met beide handen aan de beschoeiing van het aquaduct vastklampte, denderde het schip als een massieve hoge zwarte muur voorbij.'

Wie goed kijkt, ziet ander spektakel. Joyce Roodnat: 'Er is zoveel hier, poezen, een mugje, beweging, stilstand. Groei, krimp, golfslagje. Alles wil gezien worden, opgemerkt, meetellen.' Klaas Jansma voegt aan deze zintuiglijke waarneming nog een andere dimensie toe. Zijn vrouw drinkt zonder het te weten een glas rauw PM-water dat Jansma in een leeggedronken frisdrankfles heeft verzameld.

En zo kantelt telkens het beeld. Net als je denkt dat je het snapt, dat je de vaarweg hebt doorgrond, komt een auteur met een verhaal op de proppen dat het verhaal van zijn voorganger een kilometer verderop in een geheel ander perspectief plaatst. Vaarwegen zijn ondoorgrondelijk.

'Ik denk aan twee dichters die elkaar lang belden: Marc aan het Van Starckenborghkanaal in Groningen en Arjen aan een vaarweg in Delft. Marc riep na tien minuten gesproken te hebben over liefde en literatuur: 'Daar gaat de Esperanza voorbij!' en Arjen een uur later: 'Ik geloof dat hier nu de Esperanza aankomt.' Toen ik het

hoorde, hoopte ik even dat het waar was, dat het zou kunnen.'

In de biografie van de vaarweg wordt deze wens van Remko Ekkers vervuld. Veel auteurs klampen zich bij gebrek aan actie wanhopig vast aan elk bootje dat passeert. Aan de naam van een boot wordt een diepere betekenis toegekend dan de bedenker van die naam ooit voor ogen had. Af en toe heeft de biografie wel iets weg van het scheepsjournaal van een obsessieve *shipspotter*. Je kunt boten letterlijk voorbij zien varen in de biografie. De Teuntje S., de Deo Gratias. Ze zullen voorgoed verbonden blijven met de vaarweg.

Als ik de wanhopige noties lees, moet ik weer denken aan Krol: 'Een gedicht is mooier naarmate je meer leest dat je versted doet staan. Schoonheid wordt opgespannen door twee duidelijk te onderscheiden coördinaten: herkenning en verrassing. Daardoor kon de poëtische beschrijving van een romantisch kabbelend beekje het in schoonheid wel 's afleggen tegen de poëtische beschrijving van een onromantisch kanaal.'

Vrijdag 1 september 2006 werd lang geleden gekozen als de dag waarop de biografie van de vaarweg Lemmer-Delfzijl geschreven zou worden. Het was de laatste doordeweekse vakantiedag in het Noorden, dus de kans dat de auteurs bezoek zouden krijgen van passanten was groter dan normaal. Tegelijkertijd kozen we voor een doordeweekse dag, omdat de beroepsvaart dan actiever is op de vaarweg. Stom toeval wil dat er juist vrij weinig scheepvaartverkeer was op 1 september 2006. De meeste schippers lagen donderdag al in Lemmer. Hun kinderen gingen de week erop weer naar het internaat. Hadden we de verkeerde dag gekozen? Het is maar hoe je het bekijkt.

Als het kanaal drukker bevaren zou zijn geweest, waren de sommige auteurs minder geconfronteerd met zichzelf en hun schrijverschap. Nu dwaalde hun blik af naar details die bij druk verkeer ongezien zouden zijn gebleven. En het zijn juist die details die deze biografie tot een bijzonder boek maken. Wie dus op zoek gaat naar een uitputtend historisch verslag van de aanleg van de kanalen komt bedrogen uit. Dit boek grossiert niet in de hoogtepunten van de geschiedenis van de 118 kilometer lange vaarweg Lemmer-Delfzijl. Het vertelt het verhaal van de vaarweg van vrijdag 1 september 2006. Soms spiegelde de geschiedenis zich in de gebeurtenissen op die dag. Op andere momenten ging het toeval met het kanaal op de loop en won de tijdelijkheid het van de geschiedenis.

De Engelse firma Geest voegt onbedoeld poëzie toe aan het Hollandse scheepvaartverkeer, want als een schip vol containers voorbijglijdt lezen wij GEEST GEEST GEEST, en worden vaarwegen tot leven gewekt als personages in een roman. Een vaarweg schrijft zijn eigen biografie.

Gerrit Jan Zwier: 'Lang geleden, toen ik als student, en met Nescio in mijn hoofd, langs het Van Starckenborghkanaal en de vele bruggen fietste, dacht ik wel eens: word jij maar brugwachter, jongen, want een mens moet toch wat. Nooit had ik kunnen voorzien dat de brugwachters uit hun huisjes zouden worden verdreven en dat ik tientallen jaren later als biograaf aan de oever van dezelfde vaarweg zou neerstrijken.' Nadat Vanessa en ik de laatste journalist te woord hadden gestaan, bezochten we een aantal schrijvers. Maria Barnas liep langs de kant van de weg. Wie van niets wist, had nooit een biograaf in haar herkend. "Ik besef nu pas wat een vreemd idee het is dat op dit moment 84 auteurs met verhoogde alertheid de vaarweg bespieden," zei ze. 'Hoe moet het eruit zien vanaf de voorbijvarende schepen, iemand met een blocnootje op een stoel aan het kanaal. Een paar kilometer verder weer eentje, en nog eentje. De schippers tellen de schrijvenden,' bedacht Hans Aarsman.

Een aantal auteurs kreeg bezoek van passanten die hun verhalen hebben gevoed, maar het beeld van de gelijktijdige observatie door zo velen zat vooral tussen de oren. Trouwens. Er was een tweede groep biografen actief die ook om de paar kilometer aan de vaarweg een positie had ingenomen. De vissers die wij passeerden schreven een boek dat wij nooit zullen lezen.

Een man staat voor een voordeur. Een vrouw met bloemetjesjurk doet de deur open en zegt tegen haar echtgenoot die onderuitgezakt in een fauteuil zit: "Het is je biograaf en hij kijkt niet al te vrolijk."

Aan deze cartoon van Gumbah heb ik vaak moeten denken toen ons plan voor een biografie van de vaarweg steeds meer vorm kreeg. Sommige levens worden uitputtend beschreven. Maar de meeste onder ons blijven onbeschreven bladen. In achttien fictieve biografieën, die tezamen de roman *Vite di uomini non illustri* (Gewone mensen) vormen, worden de hoogtepunten uit evenzoveel levens genadeloos ontzenuwd door de Italiaanse schrijver Giuseppe Pontiggia. Na een zin als 'Hij zal zich nooit meer zo gelukkig voelen als die ochtend', tel je met zweet in je handen de pagina's die nog moeten komen. De biografieën van Pontiggia laten zich lezen als een uittreksel van het leven, een literair equivalent van het in *memoriam* in een krant. Auteur Herman Sandman die aan het Eemskanaal slechts twee voortjes ving, zag hoe een dode eend voorbij dreef: 'Hij leek te slapen, maar zijn kop hing slap en de ogen waren dicht. Wat zielig, dacht ik. Het dier moet deze dag als alle andere zijn begonnen, niet wetende dat het de laatste zou worden. Gek, de zon scheen, de bomen ruisten, het water golfde, wij gingen gewoon door met leven en voor dit beest was het over. Voorgoed. Een nieuwe kans zou er nooit meer komen. Dit was het en wat was het geweest?'

De meeste mensen halen maar twee keer in hun leven de krant. Hun geboorte wordt bekendgemaakt en als ze sterven plaatsen de nabestaanden een rouwadvertentie op de pagina met familieberichten. Natuurlijk laten ze sporen achter, herinneringen. Ze staan als figuranten op vakantiefoto's van volslagen onbekenden. Maar hun leven heeft geen nieuwswaarde, laat staan dat er ooit een biografie over hen zal verschijnen. Hun leven lijkt een 'akelig lang recht kanaal waar weinig spannends te beleven valt'.

Paul Collins schreef een boek over mensen die in hun tijd grote hoogten bereikten en in totale vergetelheid stierven: *Banvard's Folly, Thirteen Tales of Renowned Obscurity, Famous Anonymity, and Rotten Luck*, dat in Nederland door *Vassallucci* werd uitgegeven onder de titel *Miskend talent*. Een van de mislukkelingen die Collins portretteert, is John Banvard. Hij maakte een vijf kilometer lang schilderij van de Mississippi, een op een rol gewonden, gigantisch panorama waarmee hij in de veertiger jaren van de negentiende eeuw volle zalen trok. 'Terwijl achter hem het geschilderde landschap langs gleed, beschreef Banvard zijn reizen over de rivier - een sterk verhaal over piraten, over kleurrijke excentriekelingen uit het Wilde Westen, nipte ontsnappingen en wonderbaarlijke vergezichten...' Hij werd miljonair, verloor al zijn geld door verkeerde investeringen en het schilderij van de Mississippi verdween als isolatiemateriaal tussen de muren van de huizen van Watertown.

Ooit zal de *Biografie van de vaarweg Lemmer-Delfzijl* tot pulp worden vernalen en onherkenbaar opduiken als hoofd van papier-maché in de carnavalsoptocht van Bergen op Zoom.

© **Sjaak Langenberg, 2006** Alle rechten voorbehouden. Deze tekst wordt uitsluitend aangeboden voor persoonlijk gebruik. Niets uit deze publicatie mag worden veeveelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.